

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ

ਬਿਜਨ ਕੁਮਾਰ ਮੁਖਰਜੀ, ਵਿਵਿਅਨ ਬੋਸ ਅਤੇ ਬੀ. ਜਗਨੰਧਾਦਾਸ, ਜੇ.ਜੇ. ਦੇ ਅੱਗੇ

ਐਚ.ਐਨ. ਰਿਸ਼ਬੁਦ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, - ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਦਿੱਲੀ ਰਾਜ-ਜਵਾਬਦਾਰਤਾ

1954 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰ: 95 ਤੋਂ 97 ਅਤੇ 106

ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ 14 ਦਿਸੰਬਰ 1954

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ (1947 ਦਾ II)-ਸੈਕਸ਼ਨ 5 (4) ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ (ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ (1952 ਦੇ ਐਲਾਈਐਕਸ) ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਧਾਰਾ 5-ਏ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਾ 3 ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ - ਕੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਜਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ- ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਇਹਨਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂਚ-ਕੀ ਕਾਨੂੰਨੀ- ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਨੂੰਨੀ-ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ-ਕੀ ਕਾਨੂੰਨੀ-ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ- ਅਪਰਾਧਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਕੋਡ (1898 ਦਾ V) -ਜਾਂਚ ਅਧੀਨ-ਕਾਰਜ ਦੇ-ਕਦਮ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ-ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸੌਂਪਣਾ-ਕਿੰਨਾ ਦੂਰ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

ਰੱਖਿਆ, ਉਹ ਧਾਰਾ 5 (4) ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ (1947 ਦੇ II) ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 5-ਏ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ (ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ (1952 ਦਾ ਐਲਾਈਐਕਸ) ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਸਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂਚ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਣ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ

136

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII

ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇ ਕਿ ਇੱਕ ਅਵੈਧ ਜਾਂਚ ਇਸ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਸ ਖਤਮ ਹੋਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਹੈ, ਪੂਰਵ ਜਾਂਚ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਦਾ ਘਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸੀਮਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਪੁਨਰ-ਜਾਂਚ ਲਈ ਉਚਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5-ਏ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਜਾਂਚ ਇੱਕ ਆਮ ਮੁਢਲੀ ਹੈ (ਸਿਵਾਏ ਜਦੋਂ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ

ਕੋਈ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕੰਮ ਇਹ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਹੈ। ਕੇਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਸ਼ਾਮਲ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ: -

- (1) ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਜਾਣਾ;
- (2) ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ;
- (3) ਸ਼ੱਕੀ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ;
- (4) ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ (a) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ (ਦੋਸ਼ੀ ਸਮੇਤ) ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਘਟਾਉਣਾ, ਜੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਢੁਕਵਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, (ਬੀ) ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ; ਅਤੇ
- (5) ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਰਾਇ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕੇਸ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 173 ਦੇ ਅਧੀਨ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਇਸਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ।

ਕੇਡ ਦੀ ਸਕੀਮ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਥਾਣੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਕਦਮ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ, ਧਾਰਾ 168 ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਥਾਣੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪੜਾਅ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕੇਸ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਰਾਏ ਦਾ ਗਠਨ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ-ਇੰਚਾਰਜ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 551 ਅਧੀਨ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੈਂਕ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੇ ਉਲਟ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ (ਅਜਿਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ) ਉਚਿਤ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਕਦਮ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕੇਡ ਦੁਆਰਾ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੱਦ ਤੱਕ ਡਿਪਟੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨੀਤੀ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ਼ ਜੁਡੀਕੇਚਰ ਦੇ 24 ਅਗਸਤ 1953 ਅਤੇ ਮਿਤੀ 27 ਅਗਸਤ 1954 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ 27 ਅਕਤੂਬਰ 1953 ਅਤੇ 13 ਸਤੰਬਰ 1954 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਨੁਮਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲ। ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ, ਦਿੱਲੀ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ 25 ਮਈ 1953 ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ, ਦਿੱਲੀ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ 1953 ਦੇ ਨੰਬਰ 12, 13 ਅਤੇ 14 ਦੀ ਮਿਤੀ ਅਤੇ ਹੁਕਮ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੰਬਰ 1- ਲਈ ਮੈਸਰਜ਼ ਐਚ.ਜੇ. ਉਮਰੀਗਰ ਅਤੇ ਰਾਜਿੰਦਰ ਨਰਾਇਣ, ਐਡਵੋਕੇਟ।

ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ-ਸ਼੍ਰੀ ਸੀ. ਕੇ. ਦਫਤਰੀ; ਸਾਲਿਸਟਰ-ਜਨਰਲ ਫਾਰ ਇੰਡੀਆ (MESSRS. G. N. Joshi, P. A. MEHTA ਅਤੇ P. G. GOKALE, ਵਕੀਲ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ)।

ਨਿਰਣਾ

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ-

ਜਗਨੰਧਾਦਾਸ, ਜੇ. ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣ, ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਕੁਝ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸੇਧੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਨੁਮਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਹਨ। ਸਜ਼ਾ ਜ਼ਾਬਤਾ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ, 1947 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੜਤਾਲਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਧਾਰਾ 5 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਸਨ।

138

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ, 1947, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ। 1954 ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 95 ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਐਚ ਐਨ ਰਿਸਬੁੱਦ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦੇ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ। 1954 ਦੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨੰ. 96 ਅਤੇ 97 ਵਿੱਚ H। N. ਰਿਸਬੁੱਦ ਉੱਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਕੋ-ਇਕ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਪੀਲਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਿਸਬੁੱਦ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ-ਜਨਰਲ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਵਿਕਾਸ ਅਫਸਰ (ਸਟੀਲ) ਸੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸੈਕਸ਼ਨ ਅਫਸਰ (ਸਟੀਲ) ਸੀ। ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ-ਜਨਰਲ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ। ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਲਾਅ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਐਕਟ, 1952 (1952 ਦਾ ਐਕਟ XLVI) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲੰਬਿਤ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ 1953 ਦੇ ਕੇਸ ਨੰਬਰ 12, 13 ਅਤੇ 14 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 95, 96 ਅਤੇ 97 ਦੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਜਾਅਲੀ ਫਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਲੋਹਾ ਅਤੇ ਸਟੀਲ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਰਚੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਟੇ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਜ਼ੋਰ 'ਤੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਟਾਕ ਧਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਸਟੀਲ ਲੋਹੇ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਲੈ ਲਈ। ਇਸ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 120-ਬੀ, ਧਾਰਾ 420 ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ., ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਪਲਾਈਜ਼ (ਅਸਥਾਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ) ਐਕਟ, 1946 ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਆਇਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਹਨ, ਰੋਕਥਾਮ ਦੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਐਕਟ, 1947 ਧਾਰਾ 5(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਹਨ

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ, 1947 ਦੀ ਧਾਰਾ 5(4) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਰੈਂਕ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦਾ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਧਾਰਾ 5 ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਾਰਾ 5 ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਅਪ੍ਰੈਲ ਅਤੇ ਜੂਨ 1949 ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ

VOL. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

139

ਪਰ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ, ਸਬੰਧਤ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ, ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰੈਂਕ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ, ਮਾਰਚ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰੈਲ 1951 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਅਜਿਹੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਗਸਤ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 1951 ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਭਾਵ, ਉਸ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਤਾਰੀਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਲਏ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਜਾਂਚ ਕਿਸੇ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹੇਠਲੇ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ/ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਸਵਾਲ ਇਹ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟਾਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਦਲੀਲ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ, 1947 (1947 ਦਾ ਐਕਟ II) (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਕਟ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੀਆਂ ਸਬੰਧਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 161 ਜਾਂ 165, I.P.C. ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ 4 ਧਾਰਾ 161 ਜਾਂ 165, I.P.C ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਬੂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਬੂਤ ਦਾ ਬੋਝ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਧਾਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਿਹਨਤਾਨੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਰਾਦੇ ਜਾਂ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 161, I.P.C.// ਧਾਰਾ 5 ਦੀਆਂ ਉਪ ਧਾਰਾਵਾਂ (1) ਅਤੇ (2) ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਦੁਆਰਾ "ਅਧਿਕਾਰਤ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੁਰਵਿਹਾਰ" ਦਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਜੁਰਮ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਜਾਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (3) ਧਾਰਾ 5(1) ਅਤੇ (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਬੂਤ ਦਾ ਨਵਾਂ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਯਮ, ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ,

ਉਸ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਅਦਾਲਤ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਮੰਨੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੁਰਾਚਾਰ ਦਾ ਜੁਰਮ ਜੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਾਨਤਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਹੈ, ਜੇ ਕਿ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੋਡ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ॥ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਆਈਟਮ 2 ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ". ਇਸ ਲਈ, ਆਮ ਮਾੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੁਰਾਚਾਰ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 161 ਅਤੇ 165, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਜਾਂਚ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 3 ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਾਰਾ 5 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (4) ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਰੈਂਕ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦਾ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਜਾਂ ਵਾਰੰਟ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।" ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ 1952 ਦੇ ਐਕਟ LIX ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। - ਧਾਰਾ 3 ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਾਰਾ 5 ਦੇ ਉਪ ਧਾਰਾ (4) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 5-ਏ ਦੁਆਰਾ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ-

"ਜਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ (ਕਲਕੱਤਾ, ਮਦਰਾਸ ਅਤੇ ਬੰਬਈ ਦੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸੀ ਕਸਬਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ) ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ 165 ਜਾਂ 165-ਏ ਜਾਂ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ"।

ਇਸ ਸੋਧ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ

ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਧਾਰਾ 5(4) ਜੋ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 1952 ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਲਾਅ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਐਕਟ, 1952 (1952 ਦਾ ਐਕਟ XLVI) ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 161, 165 ਅਤੇ 165-ਏ, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ., ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਾਰੇ ਲੰਬਿਤ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਕੋਲ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਹੁਣ ਇਸ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਨਿਯੁਕਤ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਦੋ ਨੁਕਤੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ। (1) ਕੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ, 1947 ਦਾ ਇਹ ਉਪਬੰਧ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ

ਰੈਂਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਜਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੁਲਿਸ। (2) ਕੀ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਕੱਦਮਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨੀਤੀ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਿਵਰਪੁਲ ਬੋਰੋ ਬੈਂਕ ਬਨਾਮ ਟਰਨਰ (1) ਵਿੱਚ ਲਾਰਡ ਕੈਂਪਬੈਲ ਦੁਆਰਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਅਣਆਗਿਆਕਾਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੇ ਅਸਲ ਇਰਾਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ।" (ਦੇਖੋ ਕ੍ਰੇਜ਼ ਐਨ ਸਟੈਚਿਊਟ ਲਾਅ, ਪੰਨਾ 242, ਪੰਜਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ)। ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਕੋਡ ਸਿਰਫ਼ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ "ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ,/"

ਸੰਹਿਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ" (ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ)। ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ- 'ਜਾਣਨਯੋਗ' ਅਤੇ 'ਗੈਰ-ਗਿਆਨਯੋਗ'। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਕਾਗਨੀਜ਼ੇਬਲ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਚਿਤ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਂਚ 'ਤੇ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਢੁਕਵਾਂ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ) ਪਰ ਸੂਚਨਾ ਕਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਗੈਰ-ਗਿਆਨਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਮਰੱਥ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇੱਕ ਮਾਨਤਾਯੋਗ ਜੁਰਮ ਲਈ (ਸਿਵਾਏ ਜਦੋਂ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਪੁਲਿਸ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 202 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਚਿਤ ਸਮਝੇ ਤਾਂ ਜਾਂਚ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਨੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਉਚਿਤ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੂਰਵ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਅਜਿਹੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ (ਸਿਵਾਏ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ)। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ਕਿ ਕੋਡ ਦੇ ਅਧੀਨ "ਜਾਂਚ" ਵਿੱਚ ਕੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 154 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੂਚਨਾ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਥਾਣੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਜੁਰਮ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਂ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਲਈ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਵਿੱਚ "ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਡ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ" ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ

ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜੁਬਾਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਡਿਪਟੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਉਸਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਲਿਖਤ, ਧਾਰਾ 162 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਲਈ, ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਧਾਰਾ 155 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਲ ਜਾਂਚ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਨੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਖੋਜ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਫ਼ਤੀਸ਼ੀ ਅਫ਼ਸਰ ਕੋਲ ਇਸ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੇ ਸ਼ੱਕੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਹੈ

ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 54 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਸਬੰਧਤ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਜਾਂਚ ਥਾਣੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਦਮ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਵਿੱਚ) ਅਜਿਹੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਜਾਂਚ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਥਾਣੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੇ, ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਪੁਖਤਾ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ੱਕੀ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ, ਜੇ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਬਾਡ ਭਰਵਾ ਕੇ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ੀ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 170 ਅਧੀਨ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਾਂਚ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 173 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਫਾਰਮ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੇਰਵੇ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੇਡ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਕਦਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ: (1) ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ, (2) ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ, (3) ਸ਼ੱਕੀ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ, (4) ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਏ) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ (ਦੇਸ਼ੀ ਸਮੇਤ) ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾਉਣਾ, ਜੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਢੁਕਵਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, (ਬੀ) ਦੀ ਖੋਜ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ (5) ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਰਾਏ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਸ ਹੈ ਅਤੇ

ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਾਰਾ 173 ਦੇ ਤਹਿਤ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਇਸਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ। ਕੋਡ ਦੀ ਸਕੀਮ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਕਦਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 168 ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਥਾਣੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦਾ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕੇਸ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਰਾਏ ਦਾ ਗਠਨ ਥਾਣੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 551 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਜਾਂ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।

ਇਹ ਕੋਡ ਦੀ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(4) ਵਰਗੀ ਇੱਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੈਂਕ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਾਬਤ ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਉਲਟ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ

ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ (ਅਜਿਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ) ਉਚਿਤ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਕਦਮ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ-ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਕੋਡ ਦੁਆਰਾ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੱਦ ਤੱਕ ਡਿਪਟੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਪਰਾਧ ਗੈਰ-ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ II ਦੀ ਇੱਕ ਸਰਸਰੀ ਪੜਚੋਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਅਪਰਾਧ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਅਧਿਆਵਾਂ, ਅਧਿਆਇ IX "ਜਨਤਕ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਪਰਾਧ" ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਗਿਆਨਯੋਗ ਹੈ। (ਸੈਕਸ਼ਨ 161 ਤੋਂ 169, 217 ਤੋਂ 233, 225-ਏ ਅਤੇ 128 ਅਤੇ 129 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਨੁਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਐਂਟਰੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਗਿਆਨਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਨੀਤੀ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ- ਅਕਸਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੱਧਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਜਾਂਚ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਤਸੱਲੀ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਜਾਂ ਪੱਖ ਦੇ, ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ

ਲਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ, ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਯੋਗ ਬਣਾ ਕੇ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਬਦਲੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੋਨੀਤ ਉੱਚ ਰੈਂਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ, ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਲੀਸਿਟਰ-ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਕਿ ਕੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕੇਸ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਹ ਸਬੰਧਤ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਤੱਕ ਵੀ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਚਿਤ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸੋਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਨੀਤੀ ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਹੀ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੇ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਚਿਤ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਡਿਪਟੀਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਸਬੂਤ ਦੇ ਦੋ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਧਾਰਾ 4 ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਧਾਰਾ 5(3) ਦੇ ਅਧੀਨ, ਇੱਕ ਬੇਮਿਸਾਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ। ਦੇਸ਼ੀ ਲਈ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਅਧਿਕਾਰਤ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਧੀਨ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੇਸ ਦੇ ਅਸਲ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਦਾ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵੀ

ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ (1) ਦੇ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਗੈਰ-ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੇਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 156(2) 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(4) ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 156 ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ-

"156. (1) ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀ-ਇੰਚਾਰਜ, ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਸਥਾਨਕ ਖੇਤਰ/ਅਜਿਹੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਾਲੀ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਆਇ XV ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ।

(2) ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਉਹ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(3) ਧਾਰਾ 190 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਅਜਿਹੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(4) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 3 ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਧਾਰਾ 156(1), ਸੀ.ਆਰ. ਪੀ.ਸੀ. ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 156(2) ਜੋ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮਤਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਧਾਰਾ 5(4) ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 1947, ਐਕਟ ਅਤੇ 1952 ਐਕਟ ਦੇ ਧਾਰਾ 5-ਏ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ "ਇਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ" ਵਾਕਾਂਸ਼ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਉਪ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ

156, ਸੀ.ਆਰ. ਪੀ.ਸੀ. ਉਹ ਉਪ ਧਾਰਾ ਕੀ ਇਲਾਜ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇਸਦੇ ਉਪ ਧਾਰਾਵਾਂ (1) ਅਤੇ (3) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ। ਧਾਰਾ 156 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (1) 3 ਇੱਕ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਗਨੀਜ਼ੇਬਲ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਥਾਨਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਇਹ ਹੈ/ਇਹ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜੋ ਉਪਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 156 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (2) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਧਾਰਾ 156(2) ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਭਾਵ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (4) ਜਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸੋਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਉਪ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ। ਧਾਰਾ 156 ਦੀ ਧਾਰਾ (1), ਸੀ.ਆਰ. ਪੀ.ਸੀ. ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 561, ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (2) ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਨਤਾ ਕਿਵੇਂ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਉਪ-ਭਾਗ ਨੂੰ ਵੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਾਂ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(4) ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਅਤੇ 1952 ਦੇ ਐਕਟ LIX ਦੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਾ 5-ਏ ਦੀ ਧਾਰਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਜਾਂਚ ਇਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਣ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਤੇ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਸਕੀਮ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਅਵੈਧ ਜਾਂਚ ਇਸ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਚਿੰਤਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ

ਇਹ ਸਿਰਫ ਅਜਿਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਬੇਨਿਯਮਤਾ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨੁਕਸ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋਵੇ, ਦਾ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਰਿਪੋਰਟ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਜਾਂਚ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਧਾਰਾ 190, ਸੀ.ਆਰ. ਪੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਗਿਆਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵੈਧ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੁਲਿਸ ਰਿਪੋਰਟ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਲੈਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ। ਧਾਰਾ 190, ਸੀ.ਆਰ. ਪੀ.ਸੀ. "ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ" ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਅਧੀਨ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਸੇ ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਸਮੂਹ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 193 ਅਤੇ 195 ਤੋਂ 199। ਇਹ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਰੋਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਧਾਰਾ 190 ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਜਦਕਿ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਇੱਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 190(1) ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (ਏ), (ਬੀ) ਅਤੇ (ਸੀ) ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਨ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਯੋਗ ਪੁਲਿਸ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣਾ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੈ ਇਸ ਲਈ, ਰੱਦ ਹੈ ਅਜਿਹੀ ਅਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਜੇ ਵੀ ਧਾਰਾ 190(1) ਦੀ ਧਾਰਾ (ਏ) ਜਾਂ (ਬੀ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ, (ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦੂਸਰਾ ਸਾਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਰੁਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ) ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਨੋਟਿਸ ਸਿਰਫ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਪੂਰਵ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਧਾਰਾ 537, ਸੀ.ਆਰ. ਪੀ.ਸੀ. ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ।

"ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਿਸੇ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੋਜ, ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ, ਸੰਮਨ, ਵਾਰੰਟ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ, ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਪੀਲ ਜਾਂ ਸੰਸ਼ੋਧਨ 'ਤੇ ਉਲਟਾ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। , ਚਾਰਜ, ਘੋਸ਼ਣਾ, ਆਦੇਸ਼, ਨਿਰਣਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜਾਂ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ, ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਬੇਨਿਯਮੀ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੈ।

ਜੇ, ਇਸ ਲਈ, ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਵਿਗਾੜੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਟਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦਾ ਘਾਣ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਪਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ (1) ਅਤੇ ਲੁੰਬਰਦਾਰ ਜੁਤਸੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜਾ (2) ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਜਾਂਚ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਨਾਲ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ। ਇਹ ਅੰਤਰ ਪੱਖਪਾਤ ਜਾਂ ਨਿਆਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਕੇਸ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ, ਇਸ ਲਈ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਵੀ, ਇਸ ਰਾਏ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਸ ਸਮਾਪਤੀ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਹੈ, ਪੂਰਵ ਜਾਂਚ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਦਾ ਘਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ, ਨੋਟਿਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਜਿਹੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨੁਕਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਨਰ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕੋਰਸ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 202 ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਤੇ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕੋਰਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਜੋ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰੰਟ ਕੇਸ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਵੇਲ. VIII

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

151

ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅਜਿਹੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਢਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਸ਼ੀ ਲਈ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਪੱਖਪਾਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਾ ਕਰੇ ਜੋ ਉਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਢੁਕਵੇਂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੱਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 537 ਸੀ.ਆਰ. ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬੋਝ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਉਪਾਅ, ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਸੀ, ਧਾਰਾ 537 ਸੀ.ਆਰ. ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਇਤਰਾਜ਼ ਦਾ ਤੱਥ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਕਾਰਕ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ੀ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਤ ਉਪਬੰਧ ਦਾ ਇੱਕ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪੱਤਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਤਸਨ ਨੂੰ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਹੇਠਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੇਠਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਲਈ ਇੱਕ ਆਮ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਅਬੀ ਇੱਕ ਰੁਟੀਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸਲਈ, ਜਦੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸੀਮਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਮੁੜ-ਜਾਂਚ ਲਈ ਉਚਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ, ਜੋ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5-ਏ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 5(4) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਜਾਂ ਹੋਰ

ਐਕਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੋਰਸ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਤਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ

ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(4) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਬਾਰੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਅਸਲ ਰਾਹ ਦਾ ਸਬੂਤ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 1954 ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲਾਂ ਨੰ. 96 ਅਤੇ 97 ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਜੋ ਕਿ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ 29 ਜੂਨ 1949 ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਆਰਡੀਨੈਂਸਨ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਜਿਹੀ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜੋ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਚਾਰੇ ਹੋਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟਾਂ 11 ਅਗਸਤ 1951 ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਇੱਕ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਆਰ.ਜੀ. ਗੁਲਾਬਾਨੀ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ 26 ਮਾਰਚ 1951 ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਸਬੂਤ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ 1954 ਦੀ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਨੰ. 97 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਜਾਂਚ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਲਈ ਸੀ। 1954 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 96 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਰ.ਜੀ. ਗੁਲਾਬਾਨੀ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜਾਂਚ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਇੱਕ ਨੰਬਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੋਰ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਰੈਂਕ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸਨ, ਬਿਨਾਂ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਤੋਂ ਇਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਏ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਾਮਲੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(4) ਦੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੋਰਸ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

1954 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 95 ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਜੋ ਕਿ 30 ਅਪ੍ਰੈਲ 1949 ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਮੈਸਰਜ਼ ਪਟਿਆਲਾ ਆਇਲ ਮਿੱਲਜ਼, ਦੇਵ ਨਗਰ, ਦਿੱਲੀ

ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਧਾਰਾ 420, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ., ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਪਲਾਈਜ਼ (ਅਸਥਾਈ) ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਐਕਟ, 1946 ਦੀ ਧਾਰਾ 6 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਜਾਂਚ ਆਮ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧੀ। ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ 2 ਮਈ 1949 ਨੂੰ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ 11 ਜੁਲਾਈ 1949 ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ 25 ਦੇ ਕਰੀਬ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਚ ਇਸ ਜਾਂਚ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(4) ਅਧੀਨ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ 20 ਮਾਰਚ 1951 ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ 15 ਨਵੰਬਰ 1951 ਨੂੰ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਾਰੀ ਜਾਂਚ ਜਾਂਚ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ। ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਧਾਰਾ 420 ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੇਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਪਲਾਈਜ਼ (ਅਸਥਾਈ) ਪਾਵਰਜ਼ ਐਕਟ, 1946 ਦੀ ਧਾਰਾ 6, ਜੋ ਕਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਧ ਸੀ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਜਾਂਚ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸਬੰਧਤ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂਚ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ।

VOL. VIII]

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰਿਜ਼

154

ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਉਣਤਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, 1954 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 95 ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1954 ਦੇ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲਾਂ ਨੰ. 96 ਅਤੇ 97 ਨੂੰ ਇਸ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਅਪੀਲਾਂ ਉਸ ਦੀ ਫਾਈਲ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਚਿਤ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰੇਗਾ।

1954 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 106

ਨਿਰਣਾ

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ-

ਜਗਨਧਾਦਾਸ, ਜੇ. ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਸ ਨੰਬਰ 19 ਤੋਂ 25, 1953 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਨੁਮਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਹੈ। ਇਹ ਉਹੀ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ-

1954 ਦੇ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲਾਂ ਨੰ. 95 ਤੋਂ 97 ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਪਟਾਏ ਗਏ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲ, ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਲੰਬਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ

ਸੁਧੀ ਰੰਜਨ ਦਾਸ, ਐਨ.ਐਚ. ਭਗਵਤੀ, ਅਤੇ ਸਈਅਦ ਜਾਫਰ ਇਮਾਮ, ਜੇ.ਜੇ. ਦੇ ਅੱਗੇ

ਨਾਨਕ ਚੰਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ

1954 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 132

ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ 15 ਜਨਵਰੀ 1955

ਕੇਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ (1898 ਦਾ ਐਕਟ V)-ਧਾਰਾ 233-ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 149 ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ- ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ, ਧਾਰਾ 34 ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ- ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ-ਭਾਰਤੀ ਧਾਰਾ 236 ਅਤੇ 237 – ਲਾਗੂ ਹੋਣ- ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸਾਹਿਤਾ (1860 ਦਾ ਐਕਟ XLV)-ਸੈਕਸ਼ਨ 149-ਕੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

VOL. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

155

ਐਨ.ਸੀ. ਅਤੇ ਛੇ ਹੋਰਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 148 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 149 ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਦੰਗਿਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ. ਅਤੇ ਛੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਉਕਤ ਜਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 34 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ. ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਉੱਠਿਆ ਕਿ ਕੀ ਐਨ.ਸੀ. ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਤਲ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ 302, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਸ 'ਤੇ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 233 ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਠੋਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 237 ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਕੇਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 236 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 236 ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਤੱਥਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇੱਕ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਕਈ

ਅਪਰਾਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਵਿਕਲਪਕ ਚਾਰਜ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 237 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਸਬੂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 149 ਇੱਕ ਖਾਸ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਾ ਇਹ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਸੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ, ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੇਸ਼ੀ ਸੀ। ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ, ਉਸੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਲਈ, ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੰਮ। ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਗੈਰ- ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਗਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਉਸਨੇ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ।

156

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII

1954 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 287 ਦੇ ਸਿਮਲਾ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ ਜੁਡੀਕੇਚਰ ਦੇ 15 ਜੂਨ 1954 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਮਿਤੀ 3 ਸਤੰਬਰ, 1954 ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਨੁਮਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲ। 1954 ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੇਸ ਨੰਬਰ 4 ਵਿੱਚ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1954 ਦੇ ਜੱਜਮੈਂਟ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ।

ਮਿ.ਆਰ. ਜੇ.ਜੀ. ਸੇਠੀ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, (ਸ਼੍ਰੀ. ਨੈਨੀਤ ਲਾਲ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ), ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਮੇਸਰਸ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੀ.ਜੀ. ਗੋਖਲੇ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਵਾਬਦਾਤਾ ਲਈ ।

ਨਿਰਣਾ

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਮਾਮ ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਦੀ ਇਹ ਅਪੀਲ ਪੰਜਾਬ (ਆਈ) ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਨੁਮਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਈ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਲੰਦੂਰ ਦੇ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕਥਿਤ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਦੀ 5 ਨਵੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 6-45 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਵਾਸ ਦੇਵ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ. 2. ਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਤਕਵਾ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸੀ। ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਕਈ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੱਟਾਂ 1, 3

ਅਤੇ 4 ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਤੇਜ਼ਧਾਰ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਨ ਅਤੇ ਟਕਵਾ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਤਕਵਾ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਡੀਕਲ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੱਟਾਂ 1, 3 ਅਤੇ 4 ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਆਮ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਨ।

ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 148 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 149 ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੰਗਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਅਤੇ

ਵੇਲ. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

157

ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ੀ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਿੰਨ ਦੇਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਤਹਿਤ ਇਕੱਲੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦਿਆਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਦੂਜੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 302/34 ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਧਾਰਾ 323 ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨੁਕਤਿਆਂ 'ਤੇ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਤਲ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 302, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਸ 'ਤੇ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302/149 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 302, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਅਧੀਨ ਕਤਲ ਦੇ ਮੂਲ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਾਬਤਾ, ਉਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਦੇਸ਼ ਆਇਦ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ। ਰਿਲਾਇੰਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫਰੇਮਿੰਗ, "ਬਰੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਘੋਸ਼ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ" (1) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕਾਉਂਸਿਲ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ, ਅਤੇ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਹਵਾਲਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਹਰੇਕ ਵੱਖਰੇ ਜੁਰਮ ਲਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇਸ਼ੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਚਾਰਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 234, 235, 236, 237 ਅਤੇ 239 ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। . ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 149 ਇੱਕ ਖਾਸ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਕਤਲ ਦੇ ਜੁਰਮ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤੇ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 236, 237 ਅਤੇ 238 ਦੇ ਉਪਬੰਧ

ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਤਰਫੋਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 149 ਨੇ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ, ਇਸਲਈ, ਧਾਰਾ 233, ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਕੋਡ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 236 ਅਤੇ ਜ਼ਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 237 ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਕਤਲ ਦੇ ਠੋਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਧਾਰਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 149 ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਅਧਿਆਇ VIII ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੋਡ ਜੋ ਜਨਤਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 149, I.P.C, ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਭਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ, ਉਸ ਜੁਰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ, ਉਸੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ, ਉਸ ਜੁਰਮ ਦਾ ਦੇਸ਼ੀ ਹੈ।"

ਇਹ ਧਾਰਾ ਇਹ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਵਚਨਬੱਧ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਸੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ, ਉਸ ਜੁਰਮ ਦਾ ਦੇਸ਼ੀ ਸੀ। ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ, ਉਸੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਲਈ, ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੇ ਬਿਨਾਂ

ਵੇਲ. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

159

ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ੀ ਦੰਗਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੇ ਉਸਨੇ ਖੁਦ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 150 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇੱਕ ਖਾਸ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦੇਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੇਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। - ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 149 ਅਤੇ 150 ਹੀ ਉਸ ਕੋਡ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਸਿਰਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 471

ਧੋਖਾਧੜੀ ਜਾਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਜਾਅਲੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਜਿਹਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਅਲੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਕਸਾਉਣਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਜੁਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਅਪਰਾਧ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਸੁਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਮੁੱਖ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੇ ਚੈਪਟਰ XI ਵਿੱਚ ਛੂਠੇ ਸਬੂਤ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 193 ਕਿਸੇ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਛੂਠੇ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ/ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਛੂਠੇ ਸਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 195 ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁੱਖ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਵਿਅਕਤੀ। ਧਾਰਾ 196 ਅਤੇ 197 ਤੋਂ 200, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਛੂਠੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪ੍ਰੈਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 149 ਸਿਰਫ਼

160

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਸਮਾਨ ਰਚਨਾਤਮਕ ਦੇਸ਼। ਧਾਰਾ 34 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-

"ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕੰਮ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਨੀਅਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਕੰਮ ਲਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕੱਲੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ"।

ਇਹ ਭਾਗ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਉਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਧਾਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ "ਬਰੋਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਘੋਸ਼ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ" (1) ਵਿੱਚ ਲਾਰਡ ਸੁਮਨਰ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, "ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਜਿਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧੀ ਵਿੱਚ ਹੈ

ਯਾਨੀ ਕਿ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਜੁਰਮ ਵਿੱਚ।" ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 34 ਅਤੇ 149 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅੰਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਲਝਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ। ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 34 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਅਪਰਾਧ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਉਸ ਨੇ ਇਕੱਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਜੁਰਮ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਣਗੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ

ਵਿਚਕਾਰ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਂਝਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੁਰਮ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਦੇ ਆਮ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਹੈ

ਵੋਲ. VIII)

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

161

ਅਸੈਂਬਲੀ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਮ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਵਚਨਬੱਧ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਜੁਰਮ ਦਾ ਦੇਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਾਂਝਾ ਇਰਾਦਾ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਅਸਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ। "ਬਰੋਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਘੋਸ਼ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ (1)" ਵਿੱਚ, ਲਾਰਡ ਸੁਮਨਰ ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 114 ਅਤੇ 149 ਉਲਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਲਾਰਡ ਸੁਮਨਰ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਧਾਰਾ 149 ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 141 ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ " ਰਾਣੀ ਬਨਾਮ ਸਬਿਦ ਅਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (2)"। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਸੀ। ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵੇਂ ਵਸਤੂ ਆਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਤੱਤ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ, ਜੇ ਕਿ ਧਾਰਾ 34 ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 149 ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਲਾਰਡ ਸੁਮਨਰ ਦੇ ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਐਥੇ ਸਨ। ਡਿਕਟਾ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ, ਅਜਿਹੇ ਉੱਘੇ ਜੱਜ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੇ ਨਿਰੀਖਣ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਲਾਰਡ ਸੁਮਨਰ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੋਸ਼ਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀਆਂ। ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੋਸ਼ਲ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 34, 114 ਅਤੇ 149 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ 'ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਮਰਥਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ: 'ਪੰਚੂ ਦਾਸ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ(1) ।

162

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII

'ਰਿਆਜ਼ੁਦੀਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜਾ-ਸਮਰਾਟ (2), ਅਤੇ 'ਸਮਰਾਟ ਬਨਾਮ ਮਦਨ ਮੰਡਲ ਅਤੇ ਹੋਰ (3)'। ਇਹ ਫੈਸਲੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਏ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਸਲ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ "ਬੀਬੁਮਲਾਈ ਗੱਡਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜਾ-ਸਮਰਾਟ (4)" ਅਤੇ ਕੇਸ "ਰਾਣੀ-ਮਹਾਰਾਣੀ ਬਨਾਮ ਬਿਸ਼ੇਸ਼ਰ ਅਤੇ ਹੋਰ (5) ਵਿੱਚ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ". ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਪ੍ਰੈਲ 1924 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਰੋਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਘੋਸ਼ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੋਸ਼ਲ

ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਕਤੂਬਰ 1924 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦੇ ਜੇਕਰ ਪ੍ਰੀਵੀ ਕਾਉਂਸਿਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪਹਿਲਾਂ- ਪਹਿਲਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹੁੰਦਾ। ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ "ਤਾਈਕਕੋਟਾਬਿਲ ਕੁਨਹੀਨ" (6)" ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 149, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 325 ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਬੈਚ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਦੋ ਸਵਾਲ ਫੁੱਲ ਬੈਚ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ: (1) ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਧਾਰਾ 149, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾੜੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਖਪਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? (2) ਜਦੋਂ ਧਾਰਾ 326 ਅਤੇ 149, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ, ਧਾਰਾ 326, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ੀ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਖਪਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

VOL. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

163

ਫੁੱਲ ਬੈਚ ਨੇ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਰ ਜੌਹਨ ਐਜ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਧਾਰਾ 149 ਨੇ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਪਰ ਧਾਰਾ 34 ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ੀ ਜੇ ਉਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਬਚਾਅ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਗੰਭੀਰ ਸੱਟ ਪਹੁੰਚਾਈ ਸੀ। ਸਪੈਨਸਰ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਧਾਰਾ 149 ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ, ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 233 ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਵੱਖਰੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇਸ਼ੀ ਹੈ, ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਰਿਆਜ਼ੂਦੀਨ ਦੇ ਕੇਸ (1) ਦੇ ਆਮ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਕਿ ਇਹ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਠੇਸ ਜੁਰਮ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਧਾਰਾ 302, ਜਾਂ ਧਾਰਾ 325, I.P.C., ਆਦਿ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਠੇਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼, ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਹੈ, ਧਾਰਾ 149 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 325, ਧਾਰਾ 149, ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ., ਅਤੇ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮਦਰਾਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਗਲਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ 40, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 149 ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਸਿਰਜਣ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 149 ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਜ਼ਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਢੁਕਵੀਂ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਜ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਨਾ ਤਾਂ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਭਵ ਸੀ। ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਕਿ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਹਨ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ

ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਿਲਾਇੰਸ ਨੂੰ "ਰਾਮਾਸਰੇ ਅਹੀਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜਾ-ਸਮਰਾਟ" (2) ਵਿੱਚ ਪਟਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

164

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII]

ਸ਼ਿਓ ਰਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ" (1) ਵਿੱਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਬਰੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਘੋਸ਼ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਅਤੇ ਸਰ ਜੌਹਨ ਐਂਜ ਦੀ ਰਾਏ। ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੀ ਦੇਸ਼ੀ ਉੱਤੇ ਧਾਰਾ 149, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, ਜਾਂ ਧਾਰਾ 34 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਨਾਲ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, ਕੇਵਲ ਸਾਰਥਕ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਇਹ ਰਾਇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਨਜ਼ਰੀਆ ਸਹੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ। ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 233 ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਠੇਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ (2) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 149 ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 302/34 ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ, ਧਾਰਾ 302/34 ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਅਸਵੀਕਾਰਨਯੋਗ ਹੈ। ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 34 ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 302/34 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਮਤਲਬ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਉਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵੋਲ. VII

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

165

ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 236 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 237 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਉਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 237 ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 236 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 236 ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਤੱਥਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇੱਕ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਵਿਕਲਪਕ ਚਾਰਜ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਦੇਸ਼ ਆਇਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੁੱਲ

ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਧਾਰਾ 237 ਤਹਿਤ ਸਬੂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਸੰਧ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਤਕਵਾ ਨੂੰ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਤਲ ਦਾ ਜੁਰਮ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 236 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਲੱਭਤ ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਿਲਾਇੰਸ ਨੂੰ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 535 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 537 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਾਰਾ 535 ਅਪੀਲ ਜਾਂ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਖੋਜ ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 537 ਅਪੀਲ ਜਾਂ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖੋਜ ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ, ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਬੇਨਿਯਮੀ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਇੱਕ ਕਾਰਲੀਅਰ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੁੱਟੀ, ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 302 I.P.C. ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਚਾਰਜ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਦੀ ਧਾਰਾ 232 ਕਿਸੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੇ ਬਚਾਅ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਿਸੇ ਚਾਰਜ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤੇ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 535 ਅਤੇ 537 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਬੇਨਿਯਮਤਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇਲਾਜਯੋਗ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ਕਿ, ਮੌਜੂਦਾ... ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਧਾਰਾ 302, ਧਾਰਾ 149, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਕੇ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾ 'ਤੇ ਕਤਲ ਦੇ ਜੁਰਮ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਤਲ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 302, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. , ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਉਸ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਕੇਸ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਬੇਲੋੜਾ ਸਮਝਿਆ ਹੋਵੇ। ਮੈਡੀਕਲ ਸਬੂਤ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੱਟ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਖਮ ਬਹੁਤੇ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੀਰੇ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸੱਟਾਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੱਡੀ ਨਹੀਂ ਕੱਟੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਿਰ 'ਤੇ ਸੱਟਾਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਬ ਬਲੰਟ ਹਥਿਆਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੱਟਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਚੀਰੇ ਹੋਏ ਜ਼ਖਮ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਲੇਸਟਰ ਆਨ

ਮੈਡੀਕਲ ਜੁਰੀਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ, 9ਵੀਂ ਐਡ., ਪੰਨਾ 241 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ, ਇਕ ਧੁੰਦਲੇ ਸਾਧਨ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜ਼ਖਮ ਚੀਰੇ ਹੋਏ ਜ਼ਖਮ ਇੱਕ ਚੀਰੇ ਹੋਏ ਜ਼ਖਮ ਦਾ ਕਾਰਨ. ਇਹ ਜ਼ਖਮ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੱਡੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਿਰ, ਮੱਥੇ, ਅੱਖ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ- M ਭਾਂਬੜ, ਗੱਲੂ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਜਬਾੜੇ, ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਤਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਢੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਵੇਲ. VIII

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

167

ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਸ ਦੇਵ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2 ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੀਟੂ ਨੇ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖਿੱਚਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਤੋਂ ਤਕਵਾ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਤਕਵਾ ਝਟਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੰਦ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 4, ਇਕ ਹੋਰ ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਨੇ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਮੀਟੂ ਨੇ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਤੋਂ ਤਕਵਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਤਲ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕੱਟੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਦਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਬੇਲੋੜਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਆਇਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੜ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਜੁਲੰਦੁਰ ਦੀ ਸੈਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ

ਸੁਧੀ ਰੰਜਨ ਦਾਸ, ਐਨ.ਐਚ. ਭਗਵਤੀ, ਅਤੇ ਸਈਅਦ ਜਾਫਰ ਇਮਾਮ, ਜੇ.ਜੇ. ਦੇ ਅੱਗੇ,

ਮਹੰਤ ਸਾਲਿਗ ਰਾਮ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਮੁਸ਼ੰਮਤ ਮਾਇਆ ਦੇਵੀ, ਜਵਾਬਦਾਤਾ।

1953 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 118

ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ 21 ਜਨਵਰੀ 1955

ਕਸਟਮ-ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ-ਕੀ ਧੀ ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਮਾਂਦਰੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ-ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਨਰਲ ਕਸਟਮ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਸਾਧਾਰਨ ਕਸਟਮ ਦੇ ਉਲਟ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਓਨਸ-ਜਿਸ 'ਤੇ ਝੂਠ ਹੈ-ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ 1913 ਵਿੱਚ ਸੰਕਲਿਤ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੁੱਲ- ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਜਾਂ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੋਵੇ

ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਕਸਟਮ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਇਦਾਦ ਲਈ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਮ ਰੀਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਧੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਜਮਾਂਦਰੂਆਂ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਪਤੀ ਲਈ ਧੀ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਮ ਰਿਵਾਜ ਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨਕ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪਾਰਟੀਆਂ 'ਤੇ ਬੰਧਨ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਵਿਚਲੀਆਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿ ਕੀ ਰਿਵਾਜ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਮ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਬੂਤ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਖੰਡਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿੱਥੇ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਆਮ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਇੱਕ ਰਿਵਾਜ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਉਜਾੜਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਬੂਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ; ਪਰ ਜਿੱਥੇ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਰਿਵਾਜ -ਏ-ਆਮ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਰਿਵਾਜ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਨਾ) ਉਹਨਾਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਅਜੇ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 1913 ਵਿੱਚ ਮਿਸਟਰ ਕੋਨਾਵੇ ਦੁਆਰਾ ਸੰਕਲਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਕੋਈ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਜਾਂ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਥਨਾਂ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਕੰਪਾਈਲਰ ਨੇ ਮੁਖਬੰਧ ਅਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਸ਼ੱਕ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਦੇ ਅੰਤਿਕਾ 'ਸੀ' ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ।

ਅਦਾਲਤ ਦੇ 31 ਅਕਤੂਬਰ 1946 ਦੇ ਦਿਨ 1946 ਦੀ ਸਿਵਲ ਰੈਗੂਲਰ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 365 1946 ਵਿੱਚ ਸਿਮਲਾ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 28 ਜੁਲਾਈ 1949 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਫਰਮਾਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਦੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ 1945 ਦੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨੰਬਰ 110 ਵਿੱਚ ਸਬ-ਜੱਜ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਪਠਾਨਕੋਟ ਦਾ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ: ਸ਼੍ਰੀ ਰਜਿੰਦਰ ਨਰਾਇਣ, ਐਡਵੋਕੇਟ।

ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ: ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ.ਐਲ. ਗੋਸਾਈਂ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, (ਮੈਸਰਜ਼ ਆਰ.ਐਸ. ਨਰੂਲਾ ਅਤੇ ਨੈਨੀਤ ਲਾਲ, ਐਡਵੋਕੇਟ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ)।

ਨਿਰਣਾ

DAS, J. ਇਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਮੁਦਈ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਜਮਾਂਦਰੂ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਹੈ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਦੇ ਚਾਰ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜੋ ਇੱਕ ਸਰਸਵਤ

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਠਾਨਕੋਟ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਆਖਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਧਾਰਕ ਹੈ।

ਗੁਰਦਿਆਲ ਦੀ ਮੌਤ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਭਦਰੇਆ, ਕਿੰਗਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪਠਾਨਕੋਟ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਪਠਾਨਕੋਟ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਿਧਵਾ ਮੁਸੱਮਤ ਮੇਲੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਧੀ ਮੁਸੱਮਤ ਮਾਇਆ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ। ਸਾਲ 1926 ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ, ਪਿੰਡ ਭਦਰੇਆ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਕਾਂਗੜਾ ਵੈਲੀ ਰੇਲਵੇ ਲਈ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਰਕਮ 1,539-7-0 ਮੁਸੱਮਤ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ 'ਤੇ ਇਹ ਰਕਮ ਮੁਸੱਮਤ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਰਕਮ 'ਤੇ ਵਿਆਜ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧੀਨ ਜੱਜ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

28 ਸਤੰਬਰ 1944 ਨੂੰ ਮੁਸੱਮਤ ਮੇਲੇ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮਾਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਇੰਤਕਾਲ ਗੁਰਦਿਆਲ ਦੀ ਧੀ ਵਜੋਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ।

10 ਮਾਰਚ 1945 ਨੂੰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਅਪੀਲ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਘੋਸ਼ਣਾ ਲਈ ਉੱਠਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਦਈ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ। 1,539-7-0 ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਸਟਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਖਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਧਾਰਕ ਦੇ ਜਮਾਂਦਰੂਆਂ ਨੇ ਧੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ।

ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲੜਿਆ-

- (i) ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਘੋਸ਼ਣਾ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ,
- (ii) ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਕਸਟਮ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਸਿਤ ਸਨ
- (iii) ਕਿ ਅਪੀਲ ਕਰਤਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਦਾ ਜਮਾਂਦਰੂ ਨਹੀਂ ਸੀ,
- (iv) ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚਲੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਜੱਦੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਅਤੇ

170

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[ਯੋਲ. VIII]

(v) ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਅਧੀਨ ਪਿਤਾ ਜੋ ਆਖਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਧਾਰਕ ਸੀ, ਦੇ ਜਮਾਂਦਰੂਆਂ ਨੇ ਧੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਨੇ 31 ਅਕਤੂਬਰ 1946 ਨੂੰ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ -

- (i) ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬਰਕਰਾਰ ਸੀ ਪਰ 1,539-7-0 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਣਾ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ। ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭਾਰਤੀ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ,
- (ii) ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ, ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ,
- (iii) ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਦਾ ਚਾਰ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਮਾਂਦਰੂ ਸੀ,
- (iv) ਕਿ ਪਿੰਡ ਕਿੰਗਰੀਆਂ ਦੀ ਖਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜੱਦੀ-ਪੁਸ਼ਤੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਗੈਰ-ਜਾਇਦਾਦ ਸਨ ਅਤੇ

(v) ਕਿ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਰੀਤ ਸੀ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਧੀ ਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮਾਊਂਟ ਹਰਨਾਮਨ (1) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਖਰੀ ਮਰਦ-ਧਾਰਕ ਦੀ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੌਥੇ ਡਿਗਰੀ ਤੱਕ ਜਮਾਂਦਰੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਸੁਬਾਰਡੀਨੇਟ ਜੱਜ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ ਖੁਦ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਫਰਮਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ ਇਹ ਪਾਇਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅੰਤਰ-ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ।

ਵੋਲ. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

171

ਪਿੰਡ ਕਿੰਗਰੀਆਂ ਦੇ ਖਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਗੈਰ-ਪੁਰਸ਼ ਸਨ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਅਪੀਲ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

28 ਜੁਲਾਈ 1949 ਦੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਅੰਤਰ-ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ:-

(i) ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸਨ,

(ii) ਕਿ ਪਿੰਡ ਕਿੰਗਰੀਆਂ ਦੇ ਖਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਗੈਰ ਜੱਦੀ ਸਨ, ਅਤੇ

(iii) ਕਿ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਧੀ ਨੂੰ ਜਮਾਂਦਰੂਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗੈਰ-ਜੱਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੌਥੀ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ।

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਧੀਨ ਜੱਜ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੇਧ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਐਲਾਨ ਸਿਰਫ ਪਿੰਡ ਕਿੰਗਰੀਆਂ ਦੇ ਖਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ ਜੋ ਜੱਦੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। 26 ਅਗਸਤ 1949 ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ, 5 ਜੂਨ 1950 ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਉਸਨੂੰ ਸੰਘੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅੰਤਿਮ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਅਪੀਲ ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਬਹੁਤੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਦਬਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਪਿੰਡ ਕਿੰਗਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜੱਦੀ ਪੁਸ਼ਤੀ ਸਨ ਜਾਂ ਸਵੈ-ਐਕਵਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਦਵਾਇਆ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕੇ ਕਿ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਲਏ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਲੈਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ।

ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁੱਖ ਲੜਾਈ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਚੋਥੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਮਾਂਦਰੂ ਆਖਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਧਾਰਕ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਪੁਰਸ਼ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਦੇ ਜਮਾਂਦਰੂਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਧੀਆਂ ਦੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਅਧਿਕਾਰ ਰੈਟੀਗਨ ਦੇ ਕਸਟਮਰੀ ਲਾਅ ਦੇ ਡਾਇਜੈਸਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 23 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਪੈਰੇ ਦੇ ਉਪ-ਪੈਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧੀ, ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਜਮਾਂਦਰੂਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੌਥੀ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ। ਰੈਟੀਗਨ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦੁਆਰਾ "ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ" ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ (1) ਵਿੱਚ ਇਸ ਪੈਰੇ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਵਾਦਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਆਮ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਧੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਤੋਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਜਮਾਂਦਰੂਆਂ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲਈ ਧੀ ਦੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਮ ਰਿਵਾਜ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨਕ ਰਿਵਾਜ ਜੋ ਪਾਰਟੀਆਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਭਾਨੀ ਬਨਾਮ ਨਵਾਬ (2), ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਮਲਾ ਹੁਣ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਲਝ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ (i) 1913 ਵਿੱਚ ਮਿਸਟਰ ਕੇਨਵੇ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਅਤੇ (2) ਇੱਕ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਪੱਤੀ ਦੇ ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ। ਜੇ ਕਿ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰਸਵਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦਿਆਲ ਦੇ ਇਸੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਸੀ, ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਵਾਬਦੇਹ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉਦਾਹਰਣ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧੀ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਪੱਤੀ ਨੂੰ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਬੂਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸਬੂਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਨ, ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਕੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਛੱਡੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਜੱਦੀ ਜਾਂ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਕੀ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਛੱਡੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਲ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਧੀ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਤੋਹਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਭਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਧੀ ਨੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਛੱਡੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਵੈ-ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਨਤੀਜਾ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਦਾਹਰਣ ਉਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਜੋ

ਉਸ ਰੈਟਿਗਨ ਡਾਇਜਸਟ ਦੇ ਕਸਟਮਰੀ ਲਾਅ ਦੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 23(2) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਮ ਕਸਟਮ ਨੂੰ ਵਿਵਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ 1913 ਵਿੱਚ ਮਿਸਟਰ ਕੋਨਾਵੇ ਦੁਆਰਾ ਸੰਕਲਿਤ ਕੀਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਐਮ ਦੀ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸੀ। 1865 ਅਤੇ 1893 ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। 1913 ਦੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਵਾਲ 16 ਦੇ ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਦੇਸ਼, ਆਮ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਅਤੇ ਮਰਦ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੂਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਜਵਾਬ 1865 ਅਤੇ 1893 ਦੇ ਰਿਵਾਜ-ਇਮਜ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਸੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇ ਹੈ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਜਵਾਬਾਂ ਲਈ ਪੁਰਸ਼ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਬੇਦਖਲੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖਾਸ ਡਿਗਰੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਲ 17 ਦਾ ਜਵਾਬ

174

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII

1913 ਦਾ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ 1865 ਅਤੇ 1893 ਦੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ 17 ਵਰਗਾ ਹੈ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਗੁੱਜਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਧੀਆਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਹੋਣ ਲਈ (i) ਅਚੱਲ ਜਾਂ ਜੱਦੀ, ਅਤੇ (ii) ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਚੱਲ ਜਾਂ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਇਦਾਦ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਵਾਬ ਆਮ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਿਗਾੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਜਵਾਬਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮਜ਼ 'ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਬੇਗ ਬਨਾਮ ਅੱਲ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ (1) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਅਮ ਫਾਰਮ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਕਥਨ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਟੁਕੜੇ ਦੇ ਖੰਡਨ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਰਿਲਾਇੰਸ ਨੂੰ ਮਾਉਂਟ ਵੈਸਨੇ ਦਿੱਤੀ ਬਨਾਮ ਮਾਉਂਟ ਰਾਮੇਸ਼ਰੀ (2) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕਾਉਂਸਿਲ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਕਿ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਅਮ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਸਮਰਥਿਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਦੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ, ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਵਿੱਚ ਐਂਟਰੀਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਜਾਂ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਟਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਕੀ ਰਿਵਾਜ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਮ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਪੂਰਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਬੂਤ ਦੀ ਮਾਤਰਾ - ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਰ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਮਪਸਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿੱਥੇ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਅਮ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਆਮ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਇੱਕ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਬੂਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ; ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਰਿਵਾਜ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ,

ਅਨੁਮਾਨ ਕਾਫੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਉਹਨਾਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀਆ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਅਜੇ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹਨ। (ਦੇਖੋ ਖਾਨ ਬੇਗ ਬਨਾਮ ਮਾ. ਫਤਿਹ ਖਾਤੂਨ (1), ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀਵਨ (2)। ਇਹਨਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਭਾਨੀ ਦੇ ਕੇਸ ਸੁਪਰਾ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਐਮ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੇ ਇੱਕ ਵੀ ਧੀ ਦੀ ਇੱਕ ਵੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਜਮਾਂਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਈ, 1913 ਦੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਦੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟੇ ਗਏ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸਫਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਅਣਦੇਖਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਕਰਨ ਲਈ ਰੈਟੀਗਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਆਮ ਕਸਟਮ ਰਿਕਾਰਡੀਆ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਪੇਂਡੇਂਟ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਐਮ- ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ- ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ। ਕਮਰ-ਉਦ-ਦੀਨ ਬਨਾਮ ਮਤ ਫਤਿਹ ਬਾਨੋ (3) ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਇੱਕ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕਸਟਮ ਅਤੇ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਅਫਸਰ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਰਿਵਾਜ ਕੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਸਟਮ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਸਬੂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨਤ ਟੁਕੜਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਣਡਿੱਠਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਿੱਟਾ ਜਮਾਂਦਰੂਆਂ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ

ਮੁਹੰਮਦ ਖਲੀਲ ਬਨਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਬਖਸ਼ (1) ਦਾ ਬਾਅਦ ਦਾ ਮਾਮਲਾ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਥਾਨਕ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਧੀਆਂ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਏਦਾਦ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਪਿਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਨ।

1913 ਦਾ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਿਸਟਰ ਕੇਨਵੇ ਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਸਮੇਤ 22 ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਪੈਰਾ 4 ਵਿੱਚ ਮਿਸਟਰ ਕੇਨਵੇ ਖੁਦ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਿਵਾਜ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਿਵਾਜ ਕੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅੰਤਿਕਾ 'ਸੀ' ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀਆਂ 56 ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਧੀ ਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਚਾਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ। ਸਵਾਲ 16 ਦਾ ਜਵਾਬ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਵਿੱਚ ਦਰਜ

ਰੈ, ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮੀਤ ਮੱਲਣ (2), ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ (3), ਅਤੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਹਰਨਾਮੇ (4)। ਸਵਾਲ 16 ਦਾ ਜਵਾਬ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 1913 ਦੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, 1865 ਅਤੇ 1893 ਦੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਉਸੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ 17 ਦਾ ਜਵਾਬ 1913 ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਕਿ ਜੱਦੀ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਛੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ (5), ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮਾਉਟ ਜੀਵਨ (6), ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (7), ਨੱਜੂ ਬਨਾਮ ਮੀਤ ਅਮਨਾ ਬੀਬੀ (8), ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮੀਤ ਮਾਨ ਕੌਰ (9), ਅਤੇ ਲਾਭ ਬਨਾਮ ਮੀਤ ਫਤਿਹ ਬੀਬੀ (10)। ਇੱਕ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਐਨ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ, ਜਿਸਦੀ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਸੰਗ੍ਰਹਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮੁਖਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ

ਉਸੇ ਰਿਵਾਜ-ਏ-ਆਮ ਦੇ ਅੰਤਿਕਾ 'ਸੀ' ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਜਾਂ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਰੈਟੀਗਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਆਮ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜਵਾਬਦੇਹ ਧੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਮਜਾਨ ਸ਼ਾਹ ਬਨਾਮ ਸੋਹਣਾ ਸ਼ਾਹ (1), ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਬਨਾਮ ਬਸ਼ੇਰ ਨਾਥ (2), ਮਾਉਟ ਮੱਸਾਨ ਬਨਾਮ ਸਾਵਨ ਮੱਲ (3), ਅਤੇ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ (4) ਦੇ ਕੇਸਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਕੇਸ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਜੱਦੀ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਹੁਣ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੱਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੇਸ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪਿਛਲੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਜਮਾਬੰਦੀਆਂ ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਜਾਇਦਾਦ ਜੱਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਸਵੈ-ਐਕਵਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਮਾਬੰਦੀਆਂ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਉਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਉਸਨੂੰ ਖਾਸ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਕੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਰੈਟੀਗਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਆਮ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ ਟਰਾਂਸਲੇਟਰ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।